

РЕЦЕНЗИЯ

За дисертационния труд на ИРИНА ВЛАДИМИРОВА НИКОЛОВА-ГЪРКОВА
за присъждане на образователната и научната степен „доктор“
по 3.5. Обществени комуникации и информационни науки –
Журналистика (Редактиране)

на тема: „ТРАНСФОРМАЦИИ И ВЗАИМНИ ВЛИЯНИЯ НА ПОЛИТИЧЕСКИЯ
И МЕДИЙНИЯ ДИСКУРС В БЪЛГАРИЯ. ТОТАЛИТАРНИ И
ПОСТТОТАЛИТАРНИ РЕЧЕВИ ПРАКТИКИ“

от ПРОФ. Д-Р ВЕСЕЛИНА ЙОРДАНОВА ВЪЛКАНОВА

ИНФОРМАЦИЯ ЗА ДОКТОРАНТА

ИРИНА ВЛАДИМИРОВА НИКОЛОВА-ГЪРКОВА е зачислена като редовна докторантка по научната специалност „Редактиране“ в Катедрата „Пресжурналистика и книгоиздаване“ на 10 февруари 2017 г. с научен ръководител проф. д-р Ефрем Ефремов. Докторантката е изпълнила дейностите по индивидуален план, положила е успешно изпита по специалността, отчислена е с право на защита на 10 февруари 2020 г. След спечелен конкурс от 29 септември 2022 г. Ирина Гъркова е редовен асистент по „Преса и дигитални медии“ в Катедрата „Пресжурналистика и книгоиздаване“.

На 27 март 2023 г. е открита процедура по предварително обсъждане на нейния дисертационния труд на тема „ТРАНСФОРМАЦИИ И ВЗАИМНИ ВЛИЯНИЯ НА ПОЛИТИЧЕСКИЯ И МЕДИЙНИЯ ДИСКУРС В БЪЛГАРИЯ. ТОТАЛИТАРНИ И ПОСТТОТАЛИТАРНИ РЕЧЕВИ ПРАКТИКИ“. Предварителното

обсъждане на дисертационния труд на базата на две писмени рецензии се състоя на 2 май 2023 г. В Катедрата „Пресжурналистика и книгоиздаване“, след което дисертацията единодушно беше насочена към публична защита. Като вътрешен рецензент и като член на катедрата „Пресжурналистика и книгоиздаване“ трябва да отбележа, че дисертационният труд беше допълнително преработен и редактиран, като докторантката добросъвестно се съобрази с мненията и препоръките на рецензентите и на колегите, участвали в дискусията.

Ирина Гъркова е магистър по Българска филология на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и по Право на УНСС. Колегата има журналистически опит като репортер в печатни издания, сред които националните ежедневници „Стандарт“, „24 часа“ и „Континент“, както и като ПР-експерт в държавната администрация (Министерство на правосъдието). Автор е на 5 студии и редица статии по в областта на журналистическото редактиране и трансформациите в медийния и журналистическия дискурс в България.

ИНФОРМАЦИЯ ЗА ДИСЕРТАЦИЯТА И АВТОРЕФЕРАТА

Дисертационният труд „ТРАНСФОРМАЦИИ И ВЗАИМНИ ВЛИЯНИЯ НА ПОЛИТИЧЕСКИЯ И МЕДИЙНИЯ ДИСКУРС В БЪЛГАРИЯ. ТОТАЛИТАРНИ И ПОСТТОТАЛИТАРНИ РЕЧЕВИ ПРАКТИКИ“ е с общ обем от 238 страници (включително библиография и приложения), структуриран в увод, четири глави, изводи, заключение, библиография от 103 източника на български и английски език, в това число в периодика и онлайн източници. По темата на дисертацията Ирина Гъркова е посочила свои публикации на две студии и три статии в научни списания, сборници и продължаващи издания с научно рецензиране, с което удовлетворява изискванията за комуникиране на резултатите от научните изследвания за ОНС „доктор“.

Авторефератът, приложен към документацията по защитата, е с обем 72 страници и представя дисертационния труд чрез описание и анализ на: актуалността на темата, обекта и предмета на изследване, изследователските хипотези, цели и задачи, методите на изследване; представя теоретичен обзор по темата на дисертацията; основните акценти на разработката и обобщения към главите и частите; авторска преценка на приносите на труда; справка за публикациите по темата на дисертацията.

Авторефератът е адекватен на дисертацията, отразява по същество структурата, подхода и основните обобщения и отговаря на изискванията за автореферирание на дисертационен труд.

ПРЕЦЕНКА НА АКТУАЛНОСТТА НА ПРОБЛЕМА

Още от времето на атинската демокрация диалогът и обсъжданията по политики и обществени проблеми са част от културата и развитието на западната цивилизация. Комуникацията между политиците и обществото чрез медиите е голяма и вечна тема, отговорност на журналистиката, а дискурсивните практики, медийните рефлексии и начинът, по който обществото бива информирано за важните проблеми и политики, са част демократичния процес.

Взаимоотношенията, трансформациите, взаимните влияния между основните субекти на властта, „конституирани в комуникация“, чрез продължаващи разкази и разговори и чрез „моделите на реципрочни комуникативни действия“ изграждат мирозгеди, създават социални структури, имат големи и важни последиствия.

Пред нас е една дисертация, която си поставя амбициозната задача да изследва трансформационните процеси и взаимните влияния между медийния и политическия дискурс у нас, при това в широк темпорален обхват

– 40 години, който включва не само посттоталитарния дискурс, но и речеви практики отпреди промяната. Веднага искам да отбележа, че ТОЗИ ПАРАЛЕЛ МЕЖДУ ДВЕ РАЗЛИЧНИ ПОЛИТИЧЕСКИ И ЕЗИКОВИ КОНСТЕЛАЦИИ, СИСТЕМИ, СВЕТОВЕ, Е ГЕНЕРАЛНО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО И ЗАСЛУГА НА ДИСЕРТАЦИЯТА, в същото време, както подчертава и авторката, ДОПРИНАСЯ КЪМ ЗАДЪЛБОЧЕНОСТТА И ОБЕКТИВНОСТТА НА ПРОУЧВАНИЯТА КЪМ ТЕМАТА.

Значителни са медийните и дискурсивните трансформации у нас след политическата промяна от 1989 г., когато българската периодика потърси нови комуникативни средства, инструменти за по-ефективна риторичност. Кардинално променената реалност от началото на 90-те години беше влизането на пресата ни в нова обществена роля и трансформирането ѝ от пропагандна машина на една партия в плуралистична периодика – свободен разпространител на информация и мнения. Падането на табутата и политическата либерализация имаха директни рефлексии върху всички страни на медиите и комуникациите, в това число езика – вербалния и визуалния. Идеологизираният дискурс на тоталитарната журналистика, „дървеният“ език бяха заменени от реч, по-близка до стила на скандалната преса – по-ежедневна, по-достъпна, по-масова, по-„демократична“, по-разбираема, по-„обективна“, по-„неприкрита“. Как по-новинарският, сензационен език заменя тромавия пропагандно-агитационен слог, агресивността и дързостта – сивотата, и как се развиват речевите практики на политици и медиуми след промяната у нас – са изследователските задачи на настоящия дисертационен текст.

ПРЕЦЕНКА НА ПРИНОСИТЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В дисертацията са формулирани конкретни изследователски хипотези и цели, свързани с научния проблем и с изследването на промените

В политическия дискурс и отражението им върху медийните речеви практики. Искам специално да подчертая НЕЛИНЕЙНИЯ ПОДХОД И СЛОЖНИТЕ ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ СРЕЗОВЕ НА ТАЗИ ДИСЕРТАЦИЯ – от една страна се систематизират и се правят паралели между дискурсивните практики в два различни периода – тоталитарния и посттоталитарния – сам по себе си с вътрешни динамики и обрати, а от друга – изследователският фокус е върху политическия и медийният наративи и подходи в двете темпорални полета. Безспорно сложна координатна система, която е предпоставка и за плодотворни изследователски резултати.

За изпълнение на целите и поставените задачи докторантката се опира на методология, включваща ТЕОРЕТИЧЕН ОБЗОР, МЕТОДИ ЗА ПРЯКО НАБЛЮДЕНИЕ: ДИСКУРС АНАЛИЗ И КОЛИЧЕСТВЕН АНАЛИЗ, ЧЕСТОТЕН СЪПОСТАВИТЕЛЕН АНАЛИЗ ВЪРХУ СИСТЕМАТИЗИРАН КОРПУС ОТ КОМУНИКАЦИОННИ ЕДИНИЦИ. НАПРАВЕНИ СА СИНХРОННИ И ДИАХРОННИ АНАЛИЗИ, А ОБХВАТЪТ НА СЪЩИНСКОТО ИЗСЛЕДВАНЕ Е ЗНАЧИТЕЛЕН – ОТ 1980 ДО 2022 Г.

В първата глава на дисертацията „ДЕПОЛИТИЗИРАНЕ НА МЕДИЙНИЯ И ПОЛИТИЧЕСКИЯ ДИСКУРС“ докторантката се заема с важния за изследването теоретичен преглед на научния проблем от гледна точка на неговата история, равнище на изследване, представяне в научните източници, автори, които са го разглеждали. Дефинирани са основните понятия, чрез които се описват признаците на проблемната ситуация.

Последователно и систематично в дисертацията са изложени основополагащи дефиниции, възгледи и концепции, които са ключови за темата и обекта на изследването: медиите в тоталитарната държава и понятието тоталитаризъм; медийната пропаганда и репресия, езиковите клишета и манипулации като част от тоталитарния дискурс; медиите и преходът, свободата на словото – граници, регулация на медиите, новата

Визия, езикът и съдържанието на пресата на прехода, явленията и процесите на таблоидизация; явленията на деполитизиране в политическия дискурс със загубата на идентичност и популистките тенденции, копирането на медийни стратегии; етиката, отговорността, репутацията в журналистиката и в политиката.

Тук са демонстрирани ясно изследователските възможности и умения за научна интерпретация по темата на дисертацията на базата на задълбочени теоретични натрупвания и широки познания върху изследвания проблем с неговите страни, връзки закономерности в широк времеви обхват.

Втората глава „ПОЛИТИЧЕСКИ ЗАЕМКИ В МЕДИЙНИЯ РЕЧНИК“ се насочва към изследване на процесите на инфилтриране на лексика от политическото говорене в медиите, като през характерни казуси и примери за степента на това влияние представя журналистическата стилистика през изследваните периоди. Ретроспективно са анализирани тоталитарните практики и явления в публичната политическа реч и влиянието им върху изказа на изследваните издания; както и посттоталитарният политически дискурс и отражението му в медийната реч чрез кросанализ на парламентарни стенограми и контентанализ на пет национални всекидневници – „Работническо дело“, „Земеделско знаме“, „Труд“, „24 часа“ и „Сега“ в период от 1980 г. до края на 2021г.

Тематичните и езикови съпоставки, извършени по пет критерия за всеки от изследваните периоди по авторска методика на Ирина Гъркова, извежда посоките и степента на тематичното и лексикалното въздействие.

Обратното влияние – формите на проникване на медийна реч в публичния политически дискурс, е проучен в третата глава „ТАБЛОИДИЗИРАНЕ НА ПОЛИТИЧЕСКИЯ ДИСКУРС“. За да апробира тезите си и да изведе тенденции в езиковите и тематичните трансформации в публичната реч на водещи

политически фигури от 1990 до 2021 г. докторантката стъпва на дискурсивен анализ на политическите речи и послания, като прави паралели и съпоставителен анализ с медийния дискурс и с процесите на таблоидизация на медиите. Изследвани са стенограмите от 50 заседания, проведени при 10 състава на Народното събрание (вкл. 7-то Велико народно събрание). За целта авторката е избрала периодизация и фокус, отчитащи значимите обществено-политически събития, в това число политически и икономически кризи.

На базата на дискурс анализа са изведени водещите тематични и стилистични маркери на тридесетгодишния период в развитие: от държавността като лайтмотив в работата на Великото народно събрание и новите стилистични регистри на двуполюсни политическия модел, през темите за евроинтеграцията и незаконните подслушвания и налагащия се неформален тон и език в парламента, до извънредните ситуации и политическата и конституционна криза и баталната лексика с реториката на протеста и войната.

Решаващи за доказване на тезите са резултатите от изследване в четвъртата глава на дисертацията „МЕДИЙНИ СВИДЕТЕЛСТВА ЗА ВЗАИМООТНОШЕНИЯТА ЖУРНАЛИСТИКА-ВЛАСТ“. Тук докторантката е предприела изследване на взаимоотношенията между политическата и медийната реч, проучени са комуникационни единици от петте изследвани периода, за да бъде направен компаративен анализ и да бъдат обобщени трансформациите в тази своеобразна двупосочна комуникация. Направена е оценка на състоянието на формалния и неформален диалог между властта и медиите, анализирано в контекста на обратите в политическия дискурс, на опитите за натиск и влияние върху журналистиката у нас. Разработени са систематизации на взаимоотношенията между медиите и политиците,

категоризирани по признаци и периоди, за да се създаде представителна и изчерпателна извадка от емпиричните масиви и да бъдат доказани тезите.

На базата на дискурс анализа се обобщават водещите взаимовръзки и влияния между власт и медиуми, анализират се профилът и езикът на вестниците през динамиката на изследвания период, обобщава се новото самосъзнание на пресата като „независим, обективен и авторитетен надзорник на властта, припознат от самите граждани“ (с. 141), както и реакциите на политиците с опитите за ограничаване на достъпа до информация и заплахи към професионалната свобода на журналистите, процесите на регулацията и натиска върху обществените медиуми БНТ и БНР, казуси и явления на журналисти като „проводник“ и „жертва“ на цензура.

КАЧЕСТВА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В разработката са демонстрирани много ярко професионалната рефлексия на докторантката и трайният ѝ интерес към изследователското поле, на което се е посветила.

Текстът се чете с интерес и лекота, налице е подчертана аналитичност. Задачите на изследването са точно и конкретно формулирани, научният проблем е заявен в предговора, формулирани са ясни научни хипотеза, направените предположения и въпроси методично се изследват и доказват в главите. Структурирането и ориентацията са недвусмислени; библиографията е точна и прецизна, както и цялостното оформяне и представяне на дисертацията. Обемът е оптимален. Частите са логически и смислово свързани. Изследването и тезите са оригинални и авторски. Получените резултати са описани и анализирани изчерпателно, доказано е изпълнението на поставените задачи.

Дисертацията представлява определен принос към изследваната област. Изследването и тезите са оригинални и авторски, докторантката е

демонстрирала високо ниво на критично мислене към изследвания проблем. Определен превес в дисертацията има емпиричното научно изследване.

ВЪПРОС:

- Наблюдават ли се трансформации в медийния дискурс под влияние на най-новите процеси и тенденции в комуникацията: дигитален обрат, мобилна, доминирана от платформи медийна среда и трансформации в цифровото съдържание, намаляващ интерес към новините и общото потребление на новини в глобален мащаб, нова култура на медийното потребление и др.?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

- Със задълбочените проучвания върху трансформацията и взаимните влияния между политическия и медийния дискурс;
- С ясно изведения тематичен и дискурсивен профил на политика и медии в широк темпорален обхват;
- Със систематизациите на таблоидизирането в политическата комуникация през периода по авторски алгоритъм;
- С типологизациите си по категории, период, източник, адресат и послание на взаимоотношенията между медии и политици

настоящият дисертационният труд има определен принос в изследванията по обществени комуникации и информационни науки, по медиазнание, пресжурналистика, политическа комуникация.

Изведените по-горе приноси моменти на изследването ми дават основания **ДА ПОДКРЕПЯ ПРЕД УВАЖАЕМИТЕ ЧЛЕНОВЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ ПРИСЪЖДАНЕТО НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“ ПО 3.5.**

ОБЩЕСТВЕНИ КОМУНИКАЦИИ И ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ – РЕДАКТИРАНЕ НА ИРИНА
ВЛАДИМИРОВА НИКОЛОВА-ГЪРКОВА ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ Й ТРУД
„ТРАНСФОРМАЦИИ И ВЗАИМНИ ВЛИЯНИЯ НА ПОЛИТИЧЕСКИЯ И МЕДИЙНИЯ
ДИСКУРС В БЪЛГАРИЯ. ТОТАЛИТАРНИ И ПОСТТОТАЛИТАРНИ РЕЧЕВИ
ПРАКТИКИ“.

17.6.2023 г.

Проф. г-р Веселина Вълканова